

Людмила Ромас

ОБРАЗ ОВІДІЯ В РОМАНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА «БЕРЕГ ЛЮБОВІ» ТА ПОВІСТІ ЮРІЯ МУШКЕТИКА «ЛІТНІЙ ЛЕБІДЬ НА ЗИМОВОМУ БЕРЕЗІ»: СПЕЦИФІКА ТВОРЕННЯ

У статті мовиться про специфіку розкриття образу Овідія у творах двох визначних письменників кінця ХХ століття – Олеся Гончара та Юрія Мушкетика. Розглядається проблема «митець і влада» на прикладі творів «Берег любові» О. Гончара та «Літній лебідь на зимовому березі» Ю. Мушкетика з порівнянням двох епох (античної і сталінської).

Ключові слова: митець, влада, античність, образ, оповідь, часові виміри, символи, часові зміщення.

Звертаючись до античності, письменники прагнуть осмислити сьогодення у зв'язках із минулим, а минуле відобразити у світлі проблем сучасності. Мабуть, саме це зумовило звернення О. Гончара і Ю. Мушкетика до образу давньоримського поета Овідія. Олесь Гончар належить до письменників, у текстах яких відтворення правди життя відбувається в тісному взаємозв'язку минулого, сучасного і майбутнього. Поєднання трьох часових вимірів спостерігаємо і в романі «Берег любові», де звучать мотиви вигнання творчої індивідуальності та духовної депресії. Показано це на прикладах двох художніх персонажів: засланець Овідій і «списаний на берег» Андрон Ягнич. Центральною сюжетною лінією є доля Інни Ягнич, але з нею пов'язані лінії романного життя інших героїв (Інна Ягнич і Андрон Ягнич, Інна і Віктор, Інна і Чередниченко, Інна і давньоримський поет Овідій). Овідієві О. Гончар присвятив цілу новелу під назвою «Фантазія місячної ночі». Образ римського поета розкривається поступово і паралельно з образом Інни Ягнич, яка поєднує в собі душевну щирість, поетичність і внутрішню силу. Автор називає її «новоявленою Сафо», кураївською Марусею Чурай. Життєві принципи Овідія виявилися настільки близькими Інні, що її власні роздуми про долю поета переходять (це виявляється у вставній новелі) у роздуми самого Овідія.

Уведення образу Овідія в сюжетну тканину твору відбувається поступово. Спершу зустрічаються поодинокі згадки про нього паралельно з описами загадкових споруд римських часів, а трохи пізніше автор залишає Інну «наодинці

з Овідієм», вигнаним колись із вічного міста сюди, де через віки славлять його пісню, яка є сплавом болю і сповіді. Образ Овідія допомагає авторові в розкритті характеру головної героїні роману. Щоб показати, як Інна переживала розлуку з рідним селом, О. Гончар згадує про Овідія. Історичні ремінісценції, до яких удається автор, несуть у собі значне смислове навантаження. Завдяки їм героїня О. Гончара прагне збагнути зв'язок минулого із сучасністю. І тут слід згадати про звернення до минулого в роздумах героїв. Саме спогади як форми часових зміщень переважають у романістиці О. Гончара.

Спогади дають змогу розширити часові межі роману. Композиційним поєднанням різночасових подій (сучасності та античності) автор підкреслює думку про спадкоємність людського в людині. Так, завдяки спогадам Овідія про своє минуле і спогадам про Кураївку О. Гончару вдається зобразити людину в часі й час у людині.

Образи часу та пам'яті в О. Гончара тісно пов'язані з образом степу. І для Інни, і для Овідія безкраї скіфські степи є джерелом натхнення.

У романі немає прямої авторської характеристики Овідія. Його ми бачимо очима Інни: «Невагомий у своїй довгій римській одежі, в сандаліях із поворозками неквапом іде місячною доріжкою, ступаючи просто по її мерехтливій поверхні. Подорожній. Из вічного міста у вічне вигнання» [1, с. 219]. Детальний опис зовнішності поета вміщується в одному слові – подорожній. У змалюванні зовнішнього і внутрішнього портрета Овідія важливу функцію відіграють художні деталі. Так, за допомогою художньої деталі опису зовнішності героя («невагомий») О. Гончар акцентує на тому, що ця людина незвичайна, неземна. Далі ми спостерігаємо, як змінюється сам Овідій, а також його ставлення до «напівлюдей», серед яких змушений жити. Незабаром він і сам опиняється у варварській одежі – у звіриних шкурах, починає вивчати їхню мову й зачаровується красою безмежних і загадкових степів. Із цього видно, що

портрет Овідія подається в переломні моменти його життя (коли він опинився серед гетів, коли змінюється його уявлення про цей народ, і тоді, коли кидає виклик Августу). Як уже було зазначено, образ давньоримського поета й поетки з Кураївки розгортаються паралельно. І у фіналі автор залишає Інну на безлюдному березі, який багато століть тому бачив кінець життя одного з найвідоміших римських поетів, що так і не дочекався дозволу на повернення до Риму. Образ берега набуває символічного значення. Бо якщо для Овідія це останній земний притулок, то для Інни цей берег має стати берегом любові – любові до людини, до рідної землі.

Звернення до образу поета-вигнанця виконує важливу ідейно-естетичну функцію і в повісті Юрія Мушкетика «Літній лебідь на зимовому березі». Якщо в О. Гончара образ Овідія сприяє розкриттю глибини характеру головної героїні, то в повісті Ю. Мушкетика він є одним із головних у сюжетно-композиційній структурі. Дія повісті «Літній лебідь на зимовому березі» розвивається у двох часових вимірах: в античну епоху Августа Октавіана і в сталінську, що недавно минула; в місці заслання Публія Овідія Назона, на березі Понта Евксінського, а також на березі Льодовитого океану, де відбувається покарання Поет. Овідій – найвідоміший римський поет августівських часів, а вигнання з Риму створило навколо нього ореол мученика й вільнодумця. Ю. Мушкетик, користуючись методом паралельної оповіді, зображує двох людей, зісланих на край світу за любов до нації, до свого народу. Для обох це кінець цивілізації, кінець життя, бо життя залишилося там, де світить ласкаве й тепле сонце, вражають своїми пахощами квіти.

Незважаючи на те, що героїв розділяють тисячоліття, долі їхні дуже схожі. Обидва вони живуть надією на повернення додому, але ні тому, ні іншому це не вдається. Обидва вони відірвані від батьківщини, але Овідій, потрапивши в чужу країну, зміг призвичаїтися і навіть почав писати вірші мовою гетів, а Поет, опинившись у таборі, розуміє, що таке життя не сумісне з поезією.

У романі О. Гончара Інна, роздумуючи над долею античного митця, доходить висновку: «Можновладний Рим знає, чим карати поета, що впадає в неласку: карає не чашею з отруєним вином, не африканськими левами на арені Колізею, карає безвістю, самотою, забуттям, досмертним оцим вигнанням між криги і сніги, де немає й ніколи не буде потреби в поетах!» [1, с. 220]. Саме думка про відсутність потреби в поетах є однією з домінантних у повісті Ю. Мушкетика. Митець і влада – важлива тема твору, яка втілюється на всіх його рівнях. В об-

разі Овідія – поет, майбутнє якого, його життя до останнього подиху залежить від волі принцепса, котрий навіть перед смертю не дозволив Овідієві повернутися в Рим, а подумки завжди з ним радився. Август вважає, що обидва вони нещасні: Овідій – через своє вільнодумство, а він – через владу. Упродовж усієї повісті ми спостерігаємо чергування авторської оповіді про Овідія і Поета, помічаємо, як ці два образи-персонажі взаємодоповнюють один одного. Звичайно, Овідієві було дуже важко призвичаїтися до жорстокої природи, та автор наголошує на тому, що Поетові було значно важче звикнути до жорстокості людей. Важливе місце в повісті займають філософські роздуми Назона про сенс людського життя. Він роздумує над тим, для чого живе, для чого любить життя, людей. Його дуже цікавить питання: чому саме він опинився серед криги і снігу, а не хтось інший? І сам, відповідаючи, говорить: він там тому, що талановитіший за інших, що не боїться нікого.

Якщо в О. Гончара Овідій асоціюється з подорожнім, і читач сприймає його очима Інни, то в Ю. Мушкетика – з мандрівником, якого саме таким уявляє римлянин. В обох письменників схожі портретні характеристики давньоримського поета, які доповнює взаємодоповнює характеристика героїв. Як і в Гончара, Овідій у Мушкетика закоханий у степ. Автор пише, що тіло й дух поета перевтомлені, але він сподівається набратися сил від степу і сонця. Кожен розділ повісті «Літній лебідь на зимовому березі», де йдеться про Поета, починається описами картин природи. Саме через зображення природи відтворено душевний стан героя. Поет думає, що столітня мерзлота тепліша від сердець тих, хто заслав його на край світу. Цей холодний вітер з океану, що пронизує відкритий кар'єр, тільки підкреслює незахищеність людини перед владою. Талант і служіння комусь – несумісні. Так уже склалося, що влада і митець протистоять один одному. Так було в сталінські часи, так було і в часи Августа Октавіана. Це ознака будь-якої репресивної системи. Овідій у кінці шляху порівнює себе з лебедем, бо його чоло стало подібним до лебединого пір'я. Усе життя він був вірним поезії і постраждав через неї, а Поет – за спробу відновити у своїй пам'яті вірші Овідія.

Епіграфом до повісті Ю. Мушкетика є слова Горація: «Ми тлінні – тільки прах»; у них письменник укладає особливий зміст. У фіналі повісті автор звертається до опису трьох смертей (Августа, Овідія, Поета), дві з яких дуже подібні. І це ще раз підкреслює авторську думку про спадкоємність поколінь: на черговому витку історії гине поет. Душа Овідія після смерті вирушає до теплих сонячних берегів Італії, а душа Поета – до широкої ріки, в якій з одно-

го боку кручі, а з другого – зелені луки, ростуть верби, кричать чайки. Як і в «Березі любові», в повісті Ю. Мушкетика зимовий берег символізує собою кінець життя.

Отже, як О. Гончар, так і Ю. Мушкетик пов'язують у своїх художніх творах події сучасного та минулого. Використовуючи при цьому різні ракурси відображення, часові зміщення, письменники художньо фіксують проблеми спадкоємності традицій, збереження духовних цінностей людством, на образному рівні вирішують проблему «митець і влада». Обидва твори об'єднує звернення до образу античного поета Овідія, який переростає в символ невришності творчої індивідуальності і сприяє розкриттю характеру героя, сутності історичного явища, означеного часовим виміром (античність – сучасність). Звідси художнє право обох письменників типізувати віддалені дієства для з'ясування проблеми вищої влади і митця.

Література

1. Гончар О. Т. Берег любові : роман / Твори в 6 т. ; т. 6 / О. Т. Гончар. – К. : Дніпро, 1979. – С. 203–567.
2. Мушкетик Ю. М. Літній лебідь на зимовому березі / Ю. М. Мушкетик // Вітчизна. – 1989. – № 1. – С. 32–71.

Ludmyla Romas

IMAGE OVID IN THE NOVEL OLES GONCHAR “BEACH LOVE” AND YURI MUSHKETYK TALE

“SUMMER TO WINTER SWAN SHORE”: SPECIFIC CREATION

The article deals with the specific revealing of Ovidius character in the works of two well-known writers of the end of the XXth century Honchar Oles and Mushketyk Yuriy. A problem “artist and power” are examined on the example of two works – “Bank of Love” by Honchar O. and “The Summer Swan on the Winter Bank” by Mushketyk Yu., comparing two epochs (ancient and Stalin’s).

Keywords: creator, power, antiquity, character, narration, time measuring, time displacements.

Людмила Ромас

ОБРАЗ ОВИДИЯ В РОМАНЕ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА «БЕРЕГ ЛЮБВИ» И ПОВЕСТИ ЮРИЯ МУШКЕТИКА «ЛЕТНИЙ ЛЕБЕДЬ НА ЗИМНЕМ БЕРЕГУ»: СПЕЦИФИКА СОЗДАНИЯ

В статье идет речь о специфике раскрытия образа Овидия в произведениях двух известных писателей конца XX века Олеся Гончара и Юрия Мушкетика. Рассматривается проблема «художник и власть» на примере двух произведений – «Берег любви» О. Гончара и «Летний лебедь на зимнем берегу» Ю. Мушкетика – через сравнение двух эпох (античной и сталинской).

Ключевые слова: творец, власть, античность, образ, повествование, временные измерения, временные смещения.

Надійшла до редакції: 30.09.2014 р.

